

Saját magunkkal lenni kettesben

T. Kiss Tamás: *A tükörtestvér*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2012

Kicsit Esti Kornél, kicsit bulizós-ivós, ugyanakkor filozofikus kérdéseket is taglaló. Kanizsa-regény, korrajz és nevelődési regény. Szépirodalmi és lektúr. A Forum Könyvkiadó 2011. évi regény pályázatának díjnyertes pályaműve. Ha egy szóval kellene jellemeznem a regényt, a kettősség lenne az. Több szinten is jelen van ugyanis a dualitás, két történetet olvashatunk párhuzamosan, egy kanizsait és egy szegedit. A két elbeszélő tér két különböző idősíkból zajlik, ez a kettősség a narrátor személyiségét is kettőssé teszi. A határ két oldalán játszódó történet az azonos nyelven belüli kódváltás aktuális kérdését is felveti. A regény olvasóközönsége is vizsgálható a kettősség szempontjából, egyszerre szól a populáris és a szépirodalom olvasóinak. *A tükörtestvér* fiatalos (valószínűleg a fiatalok által könnyebben is emészthető) nyelvezetű regény, amely teljes mértékben aktuális képet ad a kor generációs nyelvhasználatáról mindkét (kanizsai és szegedi) szinten. A szöveg nyelvezetét a humor és frissesség teszi könnyen olvashatóvá és élvezhetővé. A nyelvi játékoság már a fejezetcímek szintjén (Burekrácia; Szín City; Minek a pap, minek a papné?) is erősen érezhető ugyanúgy, mint a szereplők közti gyakori szójátékokban; a nyelvi bravúrokhoz tartoznak a regényben megjelenő rap- és slamszövegek is.

Több érdekes tipográfiai megoldás közül egyet mindenképpen fontosnak tartok kiemelni. Egy szó, a „valóság” bármikor megjelenik a szövegben, áthúzott formában szerepel. Ki sem kell nyitnunk a kötetet, máris találkozhatunk az áthúzott szóval, mint egy sordísz, tizenöttször egymás után, szóközök nélkül, tótágast állítva sorakozik a felirat a fedőlap alsó részén. Kiemel és kihangsúlyoz egy szót, mielőtt olvasni kezdenénk magát a regényt, ezáltal előfeltevéseket implikál. Többfajta értelmezés is adekvát lehet: Ez nem a valóság. / A valóság nem létezik. / A valóság nem teljesen

azonos saját magával. / Egy valóság nem létezik, csak végtelen számú. Az áthúzott szó egyszerre lehet a jelentés tagadása, magának a szó valóságának megkérdőjelezése, ugyanakkor deiktikus és figyelemfelkeltő is egyben. Áthúzom, mert nem tartom igaznak, de fontosnak tartom azt, hogy nem tartom igaznak. De egyszerűen a valósággal való azonosítás ellen is szólhat az áthúzás az átlagolvasónak: az egész regényt fölösleges a referencialitás felől olvasni és csupán a valóság megfeleltethetőségi lehetőségeit keresni. Egy kanizsai olvasó azonban nem tud azonosítások nélkül olvasni. És talán sokan közülük csak azért fogják elolvasni T. Kiss Tamás regényét, mert „beleírta a városunkat a könyvébe”. Viszont a Kanizsa-vonal már csak azért is telitalálat, mert az író kiszélesíti vele a regény lehetséges olvasóközöniségét: a szépirodalmat nem vagy csak ritkán olvasók is kezükbe veszik a kötetet, azt pedig remélni lehet, hogy nemcsak az utcák, szobrok, boltok, jellegzetes figurák jutnak el ehhez az olvasóréteghez, hanem képesek más irodalmi értékeket is találni a regényben.

Ha az ember életközege papírra íródik, olvasás közben valóban kényszeresen azonosítani kezd. Keresi a helyeket, a szereplőket elemezgeti. A városrajztól való elrugaszkodás, illetve jelen esetben a regényként történő befogadás városrajzként néha sikerül, néha nem. Egy írónak a legegyszerűbb úgy kezdeni, hogy arról ír, ami az övé, amit a legjobban ismer. Ebből a szempontból sikeres választásnak tartom azt, hogy a szerző beemeli a regény terébe szülővárosát, Magyarkanizsát. T. Kiss Tamás nagyon érzékenyen mérlegel, amikor valóságelemeket szerepeltet regényében: nem tesz bele túl sokat, ami által elmozdítaná a hangsúlyt a regény „mondanivalójáról”, viszont annyit még beleír, amennyivel színezn tudja a regényteret, mivel érdekesek és hitelesek ezek az elemek.

Erős szövegkohéziós elemként funkcionálnak a „[n]éhány apróság valakiről/valamiről” kezdetű bekezdések. Tulajdonképpen alapinformációk, érdekességek összegzése, mindaz, amit jó tudni a szereplőkről, a TV Maciról, a kocsmákról, Kanizsáról, esetleg az elmúlt napok eseményeiről. Ezek néha tényleg csak apró információk, máskor viszont egészen kerek jellemzések. Sokszor csak sztorizgatások, közbevetések, új pluszinformációval rendelkező hiperlinkek. Különösen fontosak ezek a bekezdések az elbeszélő szempontjából, hiszen ezekben a szövegrészekben találkozhatunk a legtöbb önnarrációs textussal. Ezek a szöveghelyek sűrített információs blokként funkcionálnak, megtudjuk, mit szeret, mit nem szeret, milyen szokásai vannak, vagy milyen különös dolgok történtek vele élete során. Kicsit Jean-Pierre Jeunet filmjei jutnak eszembe ezeknél a bekezdéseknél, amelyekben hasonló módon mutatnak be egy-egy szereplőt. Ez a narrációs technika dinamikussá teszi a jellemzéseket, az olvasó úgy érzi,

minden fontos dolgot innét tud meg még akkor is, ha a regénytörténetéhez szorosan vagy egyáltalán nem kapcsolódó apróságokat olvas.

Mindenki abból épít, amiből a legtöbb van neki. A mesében a három kismalac közül az egyik szalmából, a másik fából, a harmadik téglából. T. Kiss Tamás a csöndből, mert Kanizsán ez a legfőbb nyersanyag. Fekete J. József a regényről a Magyar Szóban írott recenziójának nagyon találóan választott címet: *A csönd számtalan árnyalata*.¹ Bizony, a regényében csöndváltozatok széles palettáját vonultatja fel T. Kiss Tamás, és amiként latin kifejezéseket keres az elbeszélő a különböző főbiákra, úgy talán elkelné a regény kapcsán még egy latin kifejezés a csönd iránti különös érzékenység kifejezésére is. „Kanizsa a csönd szép városa / hangos időkben” – írja Gál László. A költő jelzője a város jelzőjeként közismert, az évek múlásával egyre inkább túlterhelt jelzővé válik. Pozitív és negatív minősítésként egyaránt él a köztudatban. A regényben T. Kiss Tamás több attitűdöt is felvilant, szereplői magyarázatot keresnek a „csöndváros” kifejezésre és magára a csönd fogalmára is. Az elbeszélő nagymamája a következőképpen értelmezi a város ragadványnevét: „– Azért hívják ezt Csöndvárosnak, fiam, mert mindenki halkán meg titokban végzi a kis bizniszeit. Mindenkinek van valami titkolnivalója, azért ez a nagy sutyorgás. Nem különbözik ez a hely egyetlen nagyvárostól se, csak itt egyfel több lakatot tesznek a szájakra...” (95).

Maga az elbeszélő is érdekes analógiákkal dolgozik: megjelenik a némafilm („Azt hiszem, Kanizsa néha olyan, mint egy némafilm, csak persze nem úgy, ahogy azt az emberek hiszik. Filmelméleten például azt tanultam, hogy a némafilm nem néma, csupán a hallható szó hiányzik belőle. Ez az én városomra is igaz. Minden oldalról körbeveszi a csönd paradoxona.” [245]), és a divatos silent diszkó mint hasonlat („Ez a város is sokban hasonlít egy silent diszkóra. Mégis, aki kívülállóként figyeli az eseményeket, nem biztos, hogy mindent úgy lát, mint azok, akiken ott a fejhallgató” [211]). Végül egészen komoly meghatározásig jut el, amikor a csöndet saját magában fedezi föl: „Azt hiszem, már csak ketten maradtunk. Ketten az egész városban. Most már a mi hallgatásunk képezi a csöndet. Mi vagyunk a csönd” (196). A Csöndváros mellett Sun City (Szeged) a másik elbeszélő regénytér. Éles a kontraszthatás, hiszen a két város alapjaiban különbözik egymástól. „Minden alkalommal, amikor átutaztam Szegedre, merőben más emberré lettem, és amilyen könnyen felvettem ezt a szerepet, ugyanolyan könnyen le is vettem, amikor pén-

¹ http://www.magyarsozo.com/hu/1937/Velemeny_Olvasolampa/95085/A-cs%3%B6nd-sz%3%A1mtalan-%3%A1rnyalata.htm 2013. 05. 20.

tekenként hazajöttem. Új otthonomban kicserélődött a szókincsem, átalakult a beszédem, az akcentusom, és megváltozott a különböző dolgokhoz való hozzáállásom” (23).

Az azonos nyelven belüli kódváltás fontos kérdése a regénynek. A szóhasználat és hanghasználat különbsége mellett jelentős a két város szlengjének eltérése is. Nagyon is valóságos témát boncolgat T. Kiss, megfogalmazza a hontalanság érzését, amely gyakorta felmerül a Magyarországon tanuló vajdaságiak esetében. Itt is kisebbség, de a határ túloldalán is. Felvázolja azt a megfelelési kényszert az itthoni fiatalokban, amely minden határátlépéskor felmerül, hogy mit „szabad és mit nem szabad” mondani odaát. Jó példa erre a patentes ceruza és a rottring azonosságáról és/vagy különbségéről szóló párbeszéd, vagy a lista, amelyet saját magának készít az elbeszélő azokról a szavakról, amelyekben nem biztos, hogy használatosak Magyarországon is. „[V]olt egy olyan félelmem is, ami miatt nem mertem kimondani bizonyos szavakat, mert nem tudtam eldönteni, hogy azt csak nálunk mondják-e úgy, vagy itt is. Ezeket is állandóan a noteszomba irkáltam. Ilyen volt például a zacskó, a smirgli, a szajla, a plasztik, a szelotép, a klikker, a majica, a sank meg még egy rakás egyéb dolog” (206). Szinte már közhely, de még mindig elég fontos közhely, hogy bekerüljön egy regénybe: valaki burekot vagy bureket kér a péknél. Amennyiben korrajzként olvassuk a szöveget, ez igen fontos dokumentumjellegű információ.

T. Kiss Tamás regényében előszeretettel él a mottóválasztás lehetőségével. A kötet elé illesztett Foucault-idézet egyesek szerint irodalomelméleti közhelynek számít, viszont mégis adekvátnak tartom mint mottót, sokkal inkább néhány, a fejezetek előtt álló idézetnél, amelyek nem kötődnek érezhetően magához a szöveghez, inkább csak mint citátumgyűjtemény vannak jelen. A tükör mint téma szinte kimeríthetetlen. A már említett kettősség legerősebb motívuma a regényben. Lehetőséget ad az önértelmezésre, a szembenézésre saját énünkkel. A tükör önmagunk megkettőződése: a néző és a nézett is mi vagyunk. A tükör kapcsolatot teremt, mégis elválaszt – ugyanúgy, ahogyan a Tisza összekapcsolja és elválasztja Szegedet és Kanizsát. A valóság visszatükröződése a tükörkép. A valóságé, amely át van húzva, tehát ami nem létezik. A saját valóságunk is csak egy visszatükröződése a számtalan valóságok egyikének. Felmerül a kérdés, hogy létezik-e valóság egyáltalán? És ha létezik, az a tükör melyik oldalán keresendő? A tükör mint heterotópia az elbeszélő számára a legfontosabb meditációs hely, itt tud saját magával kettesben lenni, a hely, ahol énjének mindkét aspektusa egyszerre jelen van, a tükör előtt bújik elő a „titkos ikertestvér”.

A hétköznapi, olykor abszurd diskurzusok témáitól indulva („meg lehet-e enni végtelen számú csokis Smokit?” [60]) a regényidő előrehaladtával olyan komoly kérdések taglalásáig jutnak el a szereplők, mint az idő fogalma, a hely és az idő összefüggése, a karma, a változás, a sorsszerűség, vagy hogy egy dolog létezhet-e két helyen egyszerre. Amennyiben fejlődésregényként olvassuk *A tükörtestvért*, ésszerű és logikus nevelődési és érési folyamat képét láthatjuk, maga a gondolkodásmód fejlődése, alakulása az egész regényen átívelő motívum. Habár az időkapszula, amely az első és az utolsó fejezetben megjelenik, valamiféle csattanóként is értelmezhető keretet ad a történetnek, mint az állandó körforgás és a dolgok önmagába való visszahajlása, mégis valamiképpen túlságosan csöndes regényzárlatot ad.

